

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ НОТАРІУСА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

**ЛЕОНОВА Олена Вікторівна – кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права, Західнодонбаський інститут, ПрАТ
«ВНЗ»МАУП»**

ORCID:0000-0002-3574-7687

УДК 342.9: 347.961

DOI doi.org/10.32782/N.P. 2024. 3(03).6

У статті досліджується правовий статус нотаріуса в умовах воєнного стану, який безпосередньо впливає на захист прав, свобод і законних інтересів громадян під час повномасштабного російського вторгнення в Україну. Нотаріуси відіграють ключову роль у підтриманні правової стабільності та реєстрації різноманітних правових документів. Однак воєнний стан створює нові виклики та обмеження для їх діяльності. Автор акцентує увагу на одному з головних аспектів щодо забезпечення доступу громадян до нотаріальних послуг в складний період війни. У воєнний час може бути обмежено вільне переміщення людей і доступ до певних територій, що може ускладнити виконання нотаріальних дій, які вимагають фізичної присутності сторін. Крім того, в умовах воєнного стану може змінитися порядок і пріоритети реєстрації документів, надаючи перевагу тим, що стосуються захисту прав дітей, внутрішньо переміщених осіб, осіб з інвалідністю через війну тощо.

Ключові слова: національна безпека України, нотаріальні дії, печатка і бланки нотаріуса, послуги, правосуб'єктність, процедура, публічне адміністрування, публічні інтереси, реєстр.

Постановка проблеми.

Дослідження правового статусу нотаріуса в умовах воєнного стану є надзвичайно важливим тому що можливі зміни в законодавстві, пов'язані з введенням воєнного стану, можуть торкатися процедур нотаріальної діяльності, а також прав обов'язків нотаріусів. Це потребує аналізу всіх цих аспектів та пошуку можливих шляхів для вирішення проблем, що виникають у забезпеченні належного функціонування нотаріату в таких умовах. Аналіз має включати дослідження новітнього законодавства у сфері воєнного стану.

Стан опрацювання проблематики.

Воєнний стан створює нові виклики та обмеження для діяльності нотаріусів. Автор акцентує увагу на одному з головних аспектів щодо забезпечення доступу громадян до нотаріальних послуг в складний період війни. У воєнний час може бути обмежено вільне переміщення людей і доступ до певних територій, що може ускладнити виконання нотаріальних дій, які вимагають фізичної присутності сторін. До окремих аспектів правового статусу нотаріуса в Україні зверталися такі науковці, як К. Білько, Г. Гулевська, Л. Данюк, М. Долинська, К. Досінчук, Д. Журавльов, Н. Ільєва, О. Мартинюк, У. Палієнко, В. Тищенко, К. Чижмарь, В. Юрах та інші.

Метою статті є висвітлення особливості

Адміністративно-правового статусу нотаріуса в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу.

У науковій літературі існують два основні підходи до трактування поняття адміністративно-правового статусу особи. Більшість дослідників підтримують перший підхід, згідно з яким адміністративно-правовий статус розглядається через аналіз його складових елементів: визначається обсяг і характер адміністративної правоздатності та дієздатності, а також він включає комплекс прав і обов'язків, закріплених нормами адміністративного права, реалізація яких забезпечується відповідними гарантіями. Такий статус є сукупністю прав, обов'язків та законних інтересів, а також включає адміністративну правосуб'єктність, права, обов'язки та права [1].

На нашу думку, до складових загального змісту адміністративно-правового статусу нотаріуса належать порядок і підстави виникнення його професійної правосуб'єктності, а також його права та обов'язки, пов'язані з виконанням нотаріальних і інших дій, передбачених законодавством.

Згідно з профільним Законом України від 02.09.1993 № 3425-XII нотаріус має право: вимагати від фізичних і юридичних осіб необхідні для вчинення нотаріальних дій документи та відомості; отримувати плату за надання додаткових правових та технічних послуг; складати проекти документів, виготовляти копії та виписки з них, а також надавати роз'яснення та консультації з питань нотаріальної діяльності; допомагати фізичним та юридичним особам у реалізації їхніх прав та захисті законних інтересів, роз'яснювати їхні права й обов'язки, попереджати про наслідки нотаріальних дій. Разом з цим, нотаріус зобов'язаний: виконувати свої обов'язки згідно з законом та присягою, дотримуватися професійної етики; забезпечувати збереження нотаріальних документів та архіву, не допускати їх пошкодження чи знищення; зберігати конфіденційність отриманої

інформації; відмовляти у вчиненні нотаріальної дії, якщо вона не відповідає законодавству України чи міжнародним угодам; вести нотаріальне діловодство та архів відповідно до встановлених правил; надавати документи, інформацію та пояснення на вимогу Міністерства юстиції України та його органів при здійсненні ними контролю за діяльністю нотаріусів; постійно підвищувати кваліфікацію [2].

Це забезпечує публічність його діяльності та захищає громадян від можливих зловживань владою. Таким чином, А. Лила-Барська підсумовує, що нотаріус грає важливу роль у забезпеченні правової безпеки та захисту прав громадян і суспільства, будучи представником як держави, так і незалежної професії [3].

С. Марищук стверджує, що діяльність пов'язана з наданням публічних послуг, що означає їхні дії на користь громадян та інших зацікавлених осіб. Вони виконують публічні обов'язки, що полягають у посвідченні прав і фактів, які мають юридичне значення, а також виконанні інших нотаріальних дій.

Ці обов'язки та повноваження надаються державою і виконуються від її імені. Нотаріусів прирівнюють до осіб, уповноважених виконувати функції держави, зокрема щодо реєстрації прав на нерухоме майно та їх обтяжень, а також інших державних реєстраційних дій. Таким чином, нотаріуси виконують публічно-владні функції в рамках делегованих державою повноважень, будучи суб'єктами владних повноважень, які регулюються законодавством. Принцип публічності нотаріальної діяльності ґрунтується на делегуванні державою владних функцій нотаріусам, що забезпечує відкритість та доступність надання нотаріальних послуг і захист інтересів громадян та держави. Нотаріуси забезпечують реалізацію публічного інтересу в процесі виконання своїх обов'язків, захищаючи інтереси фізичних та юридичних осіб, суспільства і держави [4].

Отже, узагальнюючи публічно-правовий статус нотаріуса, можна відзначити, що він поєднує як публічні, так

і приватні елементи. Діючий від імені держави, нотаріус виступає представником публічних інтересів, але, водночас, є представником незалежної юридичної професії та здійснює свою діяльність автономно.

Нотаріуси виконують обов'язки, пов'язані з посвідченням прав і фактів, що мають юридичне значення, а також іншими нотаріальними діями. Вони виконують функції, що прирівнюються до державних, такі як реєстрація прав на нерухоме майно та обтяжень, а також інші державні реєстраційні дії.

Окрім того, нотаріуси здійснюють публічно-владні функції в рамках делегованих державою повноважень, що забезпечує відкритість та доступність процесу надання нотаріальних послуг. Вони також забезпечують реалізацію публічного інтересу, захищаючи інтереси громадян та держави.

В умовах воєнного стану нотаріат працює за особливими правилами, спрямованими на забезпечення безпеки та ефективності надання юридичних послуг. Для оперативного доступу до нотаріуса в цей період можна скористатися переліком від Нотаріальної палати України або спеціальним телеграм-ботом. У цей період нотаріуси проводять обмежений перелік нотаріальних дій, зокрема посвідчення довіреностей, заповітів, засвідчення підписів тощо. Однак правочини, пов'язані із земельними ділянками, обмежено через припинення роботи Державного земельного кадастру та Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. Також можлива реєстрація змін для підприємців та організацій, таких як зміна керівника, місцезнаходження, види економічної діяльності. Деякі реєстри, такі як Спадковий реєстр та Єдиний реєстр довіреностей, продовжують свою роботу, але інші, зокрема Державний земельний кадастр, не функціонують.

Ці заходи спрямовані на забезпечення стабільності юридичної системи та надання підтримки громадянам і бізнесу під час воєнного конфлікту [5].

Також слід зазначити, що в умовах

воєнного стану нотаріуси в Україні виконують свої обов'язки з урахуванням спеціальних норм, визначених постановами Кабінету Міністрів України. Зокрема, введено мораторій на нотаріальні дії для громадян Росії. Постанова №164 забороняє нотаріусам вчиняти нотаріальні дії за зверненням громадян Російської Федерації або юридичних осіб, де є російські громадяни як власники або кінцеві бенефіціари. Також спрощено процедуру засвідчення підписів на документах, скасовано вимогу використання спеціальних бланків для нотаріальних документів [6].

Постановою №209 скасовано вимогу щодо використання нотаріальних бланків для засвідчення довіреностей, заповітів та підписів на документах. Крім того, встановлено обмеження на доступ нотаріусів до державних реєстрів, що перебувають у віданні Міністерства юстиції. Тим не менше, нотаріуси продовжують надавати юридичні послуги в умовах воєнного стану, дотримуючись визначених обмежень і спеціальних умов [7].

Висновки.

Таким чином, у період воєнного стану публічно-правовий статус нотаріуса в Україні набуває особливого значення. Нотаріус, діючи від імені держави, забезпечує реалізацію публічних інтересів у правосудді та правозастосуванні, при цьому зберігає свою незалежність у виконанні професійних обов'язків. В умовах воєнного стану нотаріуси продовжують виконувати свою професійну діяльність, зокрема посвідчення прав і фактів, що мають юридичне значення, а також реєстраційні послуги. Однак, ці дії можуть бути обмежені та підпадати під спеціальні правила, зокрема введення мораторію на нотаріальні дії для осіб, які є резидентами Росії. Також можуть бути застосовані особливі процедури для засвідчення підписів і обмеження доступу до державних реєстрів. Нотаріуси продовжують забезпечувати захист інтересів фізичних та юридичних осіб,

суспільства та держави, а також надають необхідну підтримку громадянам і бізнесу, зберігаючи стабільність юридичної системи в умовах війни.

Постановою Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року №164 встановлено особливості проведення нотаріальних дій у період воєнного стану та після його припинення або скасування: незавершені нотаріальні дії, що стосуються осіб, пов'язаних із державою-агресором, зупиняються. Однак це обмеження не поширюється на юридичних осіб і певні види нотаріальних дій, визначені законодавством.

Відомості про підтвердження або спростування нотаріального посвідчення довіреностей, які були оформлені на звичайних аркушах паперу, надаються заінтересованим особам протягом двох робочих днів. У разі загрози втрати або неправомірного вилучення спеціальних бланків нотаріальних документів, що не були використані, ці бланки підлягають невідкладному знищенню. Подання акта про це та повідомлення про втрату або вилучення здійснюється відповідно до встановленої процедури. Ця постанова регулює нотаріальну діяльність під час воєнного стану з метою забезпечення національної безпеки та оборони України [8].

Постановою Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2022 року № 480 були внесені зміни до деяких постанов, що регулюють діяльність нотаріусів та функціонування єдиних і державних реєстрів в умовах воєнного стану. Зокрема, зміни стосуються переліку документів, за якими здійснюється стягнення заборгованості у безспірному порядку через виконавчі написи нотаріусів. Також уточнено умови проведення нотаріальних дій, зокрема щодо обмежень на звернення за вчиненням нотаріальних дій осіб, пов'язаних з державою-агресором. Встановлено, що доступ до єдиних та державних реєстрів, що знаходяться під управлінням Міністерства юстиції, надається користувачам через технічного адміністратора реєстрів відповідно до

законодавства. Ці зміни спрямовані на підвищення ефективності регулювання нотаріальної діяльності та забезпечення національної безпеки в умовах воєнного стану [9].

У разі загрози неправомірного вилучення або втрати печатки приватного чи державного нотаріуса, вона підлягає невідкладному знищенню. Акт про це складається, а засвідчена підписом нотаріуса копія подається до відповідного територіального органу Міністерства юстиції протягом двох робочих днів після складення акта. Дозволяється передача спеціальних бланків нотаріальних документів між нотаріусами, навіть поза межами нотаріального округу, зі складенням акта приймання-передачі, який засвідчується підписом та печаткою одного з нотаріусів і подається до державного підприємства "Національні інформаційні системи" або його філії протягом двох робочих днів після складення акта. Також визначено термін для внесення нотаріусом відомостей до єдиних та державних реєстрів, що функціонують у системі Міністерства юстиції, і цей термін може бути продовжений у випадку неналежного функціонування реєстрів, підтвердженого державним підприємством "Національні інформаційні системи". Забороняється видача виконавчих написів на кредитних договорах, які не мають нотаріального посвідчення.

У воєнний час довіреності та заповіти можуть бути посвідчені командиром (начальником) відповідних військових, правоохоронних або цивільних формувань.

Після посвідчення ці документи передаються до Міністерства юстиції для реєстрації в Єдиному реєстрі довіреностей або Спадковому реєстрі. Посвідчені довіреності та заповіти реєструються командирами (начальниками) військових, правоохоронних або цивільних формувань і передаються до нотаріусів для подальшої реєстрації та зберігання в державних архівах [10].

Таким чином, в умовах воєнного

стану адміністративно-правовий статус нотаріусів зазнає змін, зокрема через обмеження та спеціальні правила, встановлені Урядом і Міністерством юстиції України для забезпечення національної безпеки та оборони. Спеціальні процедури передбачають знищення бланків та печаток нотаріусів у разі загрози їх втрати чи неправомірного вилучення, а також контроль за передачею документів і даних до державних архівів відповідно до встановлених термінів і процедур.

У статті розглянуто особливості адміністративно-правового статусу нотаріуса в Україні в умовах воєнного стану. Загалом, адміністративно-правовий статус нотаріуса охоплює порядок та підстави виникнення його професійної правосуб'єктності, а також визначає права та обов'язки при здійсненні нотаріальних та інших дій відповідно до законодавства.

В умовах воєнного стану особливе значення набуває публічно-правовий статус нотаріуса, що включає специфічні аспекти представництва публічних інтересів і здійснення незалежної професійної діяльності. Нотаріуси, діючи від імені держави, забезпечують реалізацію публічних інтересів у сфері правосуддя та правозастосування, продовжуючи свою професійну діяльність, що передбачає посвідчення прав і фактів з юридичним значенням, виконання інших нотаріальних дій та надання реєстраційних послуг. Однак, у період воєнного стану нотаріальні дії можуть бути обмежені і підлягати спеціальним правилам, зокрема введено мораторій на нотаріальні дії для осіб, які є резидентами Росії.

Адміністративно-правовий статус нотаріуса в умовах воєнного стану має низку особливостей, зокрема обмеження та спеціальні правила, що встановлюються урядом і Міністерством юстиції України для забезпечення національної безпеки та оборони. У разі загрози неправомірного вилучення або втрати спеціальних бланків нотаріальних документів чи печатки нотаріуса, передбачено спеціальні процедури їх негайного знищення.

Крім того, були внесені зміни до нормативно-правових актів, що регулюють діяльність нотаріусів, зокрема щодо переліку документів для стягнення заборгованості, обмежень на здійснення нотаріальних дій особами, пов'язаними з державою-агресором, а також щодо умов доступу до реєстрів і процедур їх використання. Зростає увага до збереження та передачі документів і даних відповідно до встановлених процедур і термінів, що може включати подання актів про знищення бланків і печаток, передачу документів до державних архівів та інші відповідні заходи.

Література

1. Гумін, О. М., Пряхін, Є. В. Адміністративно-правовий статус особи. Наше право. № 05. 5 2014. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/Nashp_2014_5_7.pdf
2. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 № 3425-XII. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 39. Ст. 383
3. Лиля-Барська А. В. Про публічно-правовий статус нотаріуса в Україні. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції № 1. 2023. URL: http://apnl.dnu.in.ua/1_2023/21.pdf
4. Марищук С. Щодо питання про публічний характер правового статусу нотаріуса: нормативно-правовий аспект. Юридичний науковий електронний журнал № 9. 2022. URL: http://lsej.org.ua/9_2022/170.pdf
5. Як працює нотаріат в умовах воєнного стану. Державні сайти України. 2022. URL: <https://kremenets.te.gov.ua/news>
6. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану. Постанова Кабінет Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-%D0%BF#Text>
7. Особливості роботи нотаріусів у період воєнного стану. Ліга Закон. 2022. URL: <https://jurliga.ligazakon.net/news>
8. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану. Постанова Кабінет Міністрів України від 28 лютого 2022 р. №

164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>

9. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо діяльності нотаріусів та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану. Постанова Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2022 р. № 480. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>

10. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>

PECULIARITIES OF THE A NOTARY'S WORK UNDER MARTIAL LAW

The article elucidates the peculiarities of the administrative-legal status of a notary in Ukraine during a state of war. It is generalized that the general content of the administrative-legal status of a notary encompasses the procedure and grounds for the emergence of their professional legal subjectivity, as well as their rights and obligations in carrying out notarial and other actions provided by legislation. It is clarified that in the conditions of a state of war, the peculiarities of the public-law status of a notary acquire special significance, including a series of specific aspects regarding the representation of public interests and the conduct of independent professional activities. Acting on behalf of the state, they ensure the realization of public interests in the field of justice and legal application, continuing to carry out their professional activities, which include certifying rights and facts of legal significance, performing other notarial acts, and registration services. However, in the conditions of a state of war, notarial actions may be restricted and subject to special rules. A moratorium on performing notarial acts for residents of Russia has been introduced. It is proven that in the conditions of a state of war in Ukraine, the administrative-legal status of a notary acquires a few peculiarities when they carry out their activities considering the established restrictions and special rules, which are determined by the Government and the Ministry of Justice of Ukraine to ensure national security and defense of the country. In case of a threat of unlawful

seizure or loss of special blanks of notarial documents or the seal of the notary, special procedures for their immediate destruction are established. The amendments to the regulatory legal acts regulating the activities of notaries concern the list of documents for which debt recovery is carried out, restrictions on applying for notarial actions by persons associated with an aggressor state, as well as conditions for access to registers and procedures for their use. Attention is paid to the preservation and transfer of documents and data in accordance with established procedures and terms, which may include submission of acts on the destruction of blanks and seals, transfer of documents to state archives, etc. Key words: national security of Ukraine, notarial actions, seal and blanks of the notary, service, legal subjectivity, procedure, public administration, public interests, register.

Key words: national security of Ukraine, notarial actions, notary seal and blanks, public administration, public interests, register, service, legal subjectivity, procedure.